

17.

UKÁZKY Z BRNĚNSKÉ MĚSTSKÉ PRÁVNÍ KNIHY
PÍSAŘE JANA
(POLOVINA 14. STOLETÍ).

Ve 13. a 14. století vrostla města již tak pevně do hospodářské, politické a kulturní struktury zemí tvořících dnes území Československa, že jsou od tehdejšího života našich oblastí neodmyslitelná a neoddělitelná. Města a venkov tvoří svéráznou jednotu navzájem se prolínajících hospodářských i jiných vztahů vyspělého středověku. Přesto právně představuje každé město sféru stále stejně uzavřenou jak proti všem městům jiným, tak proti okolnímu „venkovu“ jej obklopujícímu. Jen městečka v rukou jednotlivých pozemkových vrchností (nekrálovská) souvisí i po právní stránce poněkud více s okolním venkovem, ač ani ona s ním zdaleka nesplyvají.

Ve městech — v první řadě privilegovaných královských — rozvíjí se po Čechách, Moravě i dnešním Slovensku už od 14. století bohatá právní kultura. Městské rady a jiné úřední městské orgány produkují řadu usnesení a rozhodnutí, jimiž se nepřetržitě obohacuje a blíže prokresluje soustava právních pravidel platných v tom kterém městě od jeho založení a formálně vycházejících z městského privilegia. Do služeb předních měst vstupují učení písaři, kteří po latinsky formulují právní nálezy a používají při této práci záhy i terminologie a frazeologie a brzy i pojmů a konstrukcí přenesených ve feudálním uzpůsobení do vyspělého středověku z práva římského a z římské jurisprudence. Vzniká tu typické středověké městské právníctví, na němž nás dnes udivuje jeho poměrná formální vyspělost.

V Brně kolem poloviny 14. století zpracoval tamní písař Jan, vysoce odborně vzdělaný, v jeden celek různé nálezy městské rady, proložil je učenými úvahami navazujícími na právo římské a doplnil je všeobecnými právními poučkami a úvahami, které byly vhodné pro současné Brno. Vznikla tak významná příručka práva, kterou autor sám hodlal asi nazývat (svědčí o tom začátek zachovaného rukopisu) „Manipulus vel directorium iuris civilis“. Později se této hojně užívané pomůcce říkalo také na př. „Sententiae (Brunnenses)“ nebo po německu „Schöffebuch“, to jest „kniha pro šefy“ („šefové“ jest název členů městské rady, zvláště s hlediska jejich soudních funkcí).

Brněnská městská právní kniha písaře Jana měla velký vliv na další právní život nejen v Brně, nýbrž i v řadě jiných moravských a českých měst. Ještě v 16. století Briekci z Licka, když sestavoval svůj návrh jednotného práva pro česká města, vzal ji prostě za základ, a to ve starším českém překladu, snad z r. 1468. V 16. století ovšem už brněnské právo ze 14. století nemohlo dosti vyhovovat novým poměrům.

Z literatury:

- E. OTT, Beiträge zur Rezeptionsgeschichte (1879), str. 174 a d.
 Jaromír ČELAKOVSKÝ, O právních rukopisech města Brna, Čas. Čes. Musea 1882.
 M. BOHÁČEK, Římské právní prvky v právní knize brněnského písaře Jana, Praha 1924.
 Frant. ČÁDA, Sententia Brunnensis 536, Pocta Kallabova 1939, str. 63—75.
 A. I. VINOGRADOVA, Češskij gorod v 14. — načale 15. v., Kratkije soobščeniija Institutu Slavjanověděniija AN SSSR, sešit 14, 1955, str. 88—96.
 V. VANEČEK, Pronikání římského a kanonického práva na území Československa, Právně-historické studie XII, 1966.

De juratis novis et eorum
officiis etc.

Novi jurati postquam locati fuerint, statim die sequenti non feriata debent convenire, et sic se ad invicem unire, quod seniores informent juniores, qualiter in officio scabinatus regere se debeant et tenere, videlicet quod ad maniloquia et consilia diebus statutis, vel si festum fuerit, alia die non festiva feriam statutam proxime secutura mature et tempestive veniant, et secreta, quae audierint in consilio, nulli ea revelando apud se teneant, et alia, quaecumque seniores sciverint, juniores congrue de his ipsos fideliter debent informare. Quo facto, ut status civitatis illius sit ordinatus, et ordinator decentium, et communi melius provideatur bono: debent magistros operum mechanicorum praeteriti anni vocare, et ab eis sub virtute juramenti praestiti diligenter inquirere, utrum aliquid sciant correctione et emendatione dignum operibus in eisdem: et, si quidquid non consonum justitiae ipsis publicatum fuerit, illo reformato et ad statum debitum revocato rebelles contumaces et justitiae transgressores, qui per magistros operis eosdem accusati fuerint, ita districte puniant, quod ceteris transeat in exemplum. Postea vero debent novos magistros juratos, quos ad hoc idoneos et fidedignos esse cognoverint inter pistores, carnifices, panniparios et alios consimiles plus principales mechanicos eligere, et illos tacta cruce facere jurare, quod eorum sollicita faciente provisione labores et opera, quibus praeficiuntur, juste et ordinate ac fideliter fiant, ut in venditionibus, in emtionibus forum servetur debitum; si autem transgressores voluerint effugere, poenam ipsis juxta formam statutorum civitatis et juratorum consilium imponendam.

Debent etiam jurati inquisitionem, de praeteris operam magistris superius scriptam, a notario civitatis et scriptore judicis, qui pro tempore fuerint, modo consi-

Novi konšelé jak se mají
spraviti i město řediti.

Noví přísežníci, když již sazení budou a přísahu učiní, hned dne potom druhého, ne svátečního, sjíti se mají. A tak se ve spolek spojití, aby starší učili mladší, kterak v auřadu konšelském měli by se spravovati a zachovávatí, aby k rozmlívání a k radám v určené dni, nebude-li svátek, pakli by svátek byl, v jiný den nesváteční, kterýž bude hned po dni svátečním uložený, nejprvé příští, ráno a v čas aby se scházeli. A tajně což by v radě slyšali, to aby při sobě zachovali, žádnému toho nezjevujecie, i jiné věci, kteréž by koli starší věděli, aby ve všech věcech o tom je slušně zpravili, práva konšelská sobě přečtli. A když se to stane, aby stav toho města byl zřízenější, aby lépe bylo prohledáno k obecnému dobrému, mají přísežných nad řemesly léta loňského zavolati, a od nich se pod mocí přísahy učiněné pilně ztzavovati, věděli-li by, co trestání a opravení hodného v jich řemeslech. A jestliže by co, ještě by spravedlností nepřislušelo, jim bylo zjeveno, to napravíce a k stavu slušnému přivedúce, reptáky a zpurné a přestupníky spravedlnosti, kteříž by od těch přísežných byli jim obžalováni, tak přísně trestcete, aby se jimi jiní kárali. Potom pak mají nové přísežné, kteréž by k tomu hodné viery a múdré býli poznali, mezi pekaři, řezníky, saukenky a jinými podobnými hlavnějšími řemeslníky vyvoliti, a těm kázati přísici, aby jich pečlivú opatrností díla a řemesla, nad nimiž ustavují se spravedlivě, řádně a věrně dělána byla, aby v prodávání a v kupování slušný trh byl zachován. Kdyby se pak přestupníci nechtěli uvarovati: tehdy pokuty vedle spuosobu ustanovenie městského a rady přísežných mají jim uloženy býti.

Mají také přísežní vyptání řádu cechmistrův svrchupsaných od písaře městského a písaře saudného, kteříž v ty časy budou, obyčejem nápodobným učiniti.

mili facere et demum a subjudice et praecombibus et eosdem omnes officiales de novo facere jurare, et ipsi impingere, quod in gerendis suis officiis tantam fidem habeant et diligentiam, sicut nota infamiae nolunt maculari, et eis se diligenter conservare; postremo vero, cum jurati non solum per alios, imo etiam per se ipsos bonum civitatis, quantum ad utilitatem et decentiam status teneantur providere et procurare, debent semper duobus ex se officium committere speciale, puta duobus officium propinae, qui vulgariter magistri mensurae vocantur, ordinare. Duobus vero aliis informationem murorum, turrium, fossatorum et singulorum aedificiorum civitatis, qui muros interius et exterius hinc inde respiciendo, quidquid in eis meliorandum et reformandum esse invenerint, conventis et conductis operariis faciant reparari.

Item aliis duobus officium respicienda conservatoria et loca ignis, cujusmodi sunt coquinae et fornaces stubarum brassatoriorum et braxatoriorum; quod caute in talibus locis ignis foveatur et conservetur, et hoc officium duobus circumspectis et idoneis est committendum. Saepissime namque per incendium famosae civitates destruuntur, unde ubi ignis conservatur, est summa diligentia adhibenda.

Item aliis duobus venditionem et forum piscium, ad quorum mandatum praeemptores et praecipue mulieres praeemptrices piscium a foro repellantur et piscatores principales, qui ad forum pisces adtulerunt, per se vendent eosdem. Poena autem talibus praeemptoribus et praemptricibus piscium secundum voluntatem juratorum talium imponetur.

Item aliis duobus, quod singulis diebus dominicis, vel aliis ad hoc statutis, captivos, qui apud subjudicem vel alibi, ubi carcer fuerit civium, servantur, visitent et accedant, de causis et excessibus, pro quibus, in quo tempore capti fuerint, et quibus detineantur vinculis inquirendo,

Potom od písaře podrychtářieho, rychtářova a břířicuv všem těm úředníkům znovu mají kázati přísici a jim přikázati, aby při svých úřadech celú vieru měli a pilnost, ač by zlu pověstí zmazání nechtěli býti, a v těch věcech pilně se zachovati. Najposléze pak, poněvadž přisežní netoliko skrze jiné, ale také i sami skrze sebe městské dobré, jelikožto k užitku a k slušnému stavu povinni jsú opatřiti, mají vždy z sebe dvěma zvláštniem úřad poručiti, totiž dvěma úřad šenku, kteří slovú přeléváci neb úředníci nad pijícími měrami. Jinýma pak dvěma opravování věží, zdí a příkopov a všech stavení města, kteréžto zdi v městě vnitř i zevnitř, zde i onde opatrujíce, což by na nich potřebné opravy a zdělání býti naležli, najmúce dělníky, aby rozkázali opraviti.

Item. Jinýma dvěma úřad přihlédání chování míst ohně, jako jsú kuchyně a kamna jistební, neb prskové a sladovny i pivovary, komíny, aby opatrně v takových místech oheň chován byl a jmín, a ten úřad dvěma opatrnýma a rozšafnýmá má býti poručen. Nebo častokrát skrze zapálení slovutná města kazí se; protož k chování ohně největší pilnost má přiložena býti.

Item. Jinýma dvěma trh a prodávání ryb, slepic etc., jichžto rozkázání překupníci a zvláště ženy, aby od kupování ryb bývaly odehnány, a aby prvotní rybáři, kteří jsú ryby a jiné věci na trh přinesli, ti aby sami prodávali. Pokuta pak takovým překupníkům a překupnicem ryb i jiných vedlé svolení takových přisežných buď uložena.

Item. Jinýma dvěma, aby každú neděli neb jiné dni k tomu uložené vězně navštěvovali a k nim šli, kteříž u podrychtářieho neb jinde chování bývaj, kdež by vazba městská byla, o příčinách a přestúpeniech pro které a od kterého času jsau zjímání, a v kterých vazbách

hoc conjuratis eorum aliis, ut secundum hoc ad iudicium procedere valeant, intimando.

Item aliis duobus mundationem et purgationem platearum civitatis, ad quorum praeceptum fimus et lutum de constratis et viis publicis educatur, et qui in hoc rebelles fuerint, poenam a juratis eisdem impositam luant et persolvant.

Haec et his similia jurati diligenter debent respicere, utilitati communi et republicae, sicut virtus iuramenti eorum exigit, in hoc praecipue servientes.

Sententia 718.

De vulneribus et vulneratis.

Quemcumque vulneratus compos rationis et loqui potens non accusat, illum amici vulnerati accusare non possunt. Item si vulneratus infra triduum neminem accusaverit, accusatio, quam postea fecerit, vigore carebit. Item in uno membro tantum unus defectus, vulgariter dictus „leem“ accusari potest, quamvis idem membrum pluribus vulneribus sit vulneratum.

Unde vulneratus in pede, si vulnus in leem convertatur, non potest ratione quinque leem accusare. Secus autem esset si quaelibet pedica vulnus haberet, quod in idem converteretur. Item si dubium est de vulnere, utrum transactis VI hebdomadibus conversum sit in leem, vel non, si petit vulneratus, vulnus est induciandum per annum, quo finito, si in leem non est conversum, reus pro ipso, sicut pro vulnere simplici respondebit. Item sicut quaedam vulnera sunt in membris nobilioribus et majori-

držání byli by, ztazují se, a to jiným jich spolupřísežným zvěstují, aby oni podlé toho k saudu mohli přijeti.

Item. Jinýma dvěma čistění a klizení ulic městských, k jichžto příkázání hnůj a bláto z struh a obecných cest ven aby bylo vezeno. A kdož by v tom reptaví byli, pokutu od týchž přísežných uloženu aby dali a zaplatili.

Těch věcí i k těm podobných, přísežní pilně mají hleděti, což by koli k dobrému, poctivému a užitečnému obecnímu městskému i všem obyvateluum slaužilo, toho nedopauštějíc, což by zlého, škodného a městu nepoctivého býti mohlo, jakož opatrnost jich a přísahy povinnost dále je tomu naučiti bude moci.

O raněných a ranách vuobec.

Na kohož by koli raněný, rozumu užívaje a moha mluviti, nežaloval, na toho přátelé raněného žalovati nemohau. Item. Raněný jest-li že dřiev tři dní, ač muož, neb přátelé jeho dřiev týchž tři dní, ač raněný nemuož, na žádného nežalovali by: žaloba, kterúz by potom učinili, moci nemá. Item. Na jednom údu toliko jeden nedostatek, řečený chromota neb ohyzda, muož obžalován býti, by pak týž úd více ranami raněn byl.

Protož raněn jsa v nohu, obrátí-li se rána v chromotu, nemuož pro pět prstuov nožných toho, jenž jej ranil, z pěti chromot obviniti. Ale jiné by bylo, když by každý prst měl ránu, z nížto chromota přišla by. Item. Bylo-li by pochybenie o ráně, že by nemohlo býti vidieno, obrátí-li se rána po šesti nedělech v chromotu čili nic: žádá-li raněný, má ta rána mieti prodlení do roka; a když se to skóná, nebude-li obrácena v chromotu, tehdy obžalovaný bude z toho odpoviedati jako z prosté rány. Item. Jako

bus, sicut manu, pede et consimilibus, quaedem autem in membris ignobilibus et minoribus sicut in digito, dente, pedica et consimilibus, ita etiam defectus, qui dicitur „leem“, eodem jure, quo praedicta gaudent membra, quantum ad expurgationem, emendas et alia judicari debet.

některé jsau rány na ušlechtilejších údech a větších, jakožto na ruce, na noze a nápodobných, některé pak na údech méně ušlechtilých a menších, jako na prstu, zubu, nožném prstu a k tomu podobných, též také nedostatek, jenž slove chromota a ohyzda, týmž právem, kteréhož předřečení údové užívají, má súzen býti jelikžto k očištění a pokutám a k jiným věcem.

Latinský text je převzat z díla: E. F. RÖSSLER, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren“II., Praha 1852. Český text je z práce Mistra Brikcího z Licka, Práva městská, vydali J. a H. JIREČKOVÉ, Praha 1880. (Také vyšlo v rámci souborného díla Codex iuris Bohemici těchž autorů.)